

The Relationship Between Spouse Selection Criteria and Feeling Adaptation of Family Foundation with a Look at the Teachings of Islamic Marriage in Married Teachers Living in Zahedan City, Iran

Ariyan N¹, *Farnam A²

Author Address

1. MA in General Psychology, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences and Psychology, Sistan and Baluchestan University, Zahedan, Iran;
2. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Education and Psychology, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran.

*Corresponding Author Email: Farnam@ped.usb.ac.ir

Received: 2022 April 6; Accepted: 2022 May 18

Abstract

Background & Objectives: Family health is so vital that it can ensure the individual's and society's mental health. On the other hand, family health is ensured by proper marriage. The issue of choosing a spouse is fundamental. Wrong choice is one of the factors in incompatibility; also, spouse selection criteria and the existence of religious beliefs may play an essential role in strengthening the family. Marriages based on romantic and friendly criteria have less religious affiliation. Couples' interactions are also effective in predicting the type of marriage, in which adaptation also plays an important role. Flexible people have mental health, because this feature in turn makes them care about the other party's health. Therefore, this study was conducted to investigate the relationship between the criteria for choosing a spouse and the family's sense of adaptation by looking at the teachings of Islamic marriage.

Methods: The present study was correlational, employing structural equation modeling. The statistical population included all married teachers living in Zahedan City, Iran, and the sample size of the present study was estimated to be 246 based on structural equation modeling. The inclusion criteria were the willingness to cooperate and the employment and marriage of teachers. The exclusion criteria were the incompleteness of the questionnaires, not living in Zahedan and the existence of marital disputes and psychological disorders. The study data was gathered via the Preference Criteria of Spouse Selection Inventory (Refahi et al., 2010), the Family Adaptation and Cohesion Scales (Olson et al., 1985), and the Questionnaire of Adherence to the Teachings of Islam about Treatment of Spouses (Qudusi et al., 2015). To analyze the data, Smart PLS version 3 and SPSS version 20 software and descriptive and inferential statistics, including frequency, percentage, and mean and modeling of structural equations at a significance level of 0.001, were used.

Results: The results showed that the direct path coefficient between the criteria of choosing a spouse and family flexibility ($p < 0.001$, $\beta = 0.546$) and the direct path coefficient between adherence to the teachings of Islamic marriage and family flexibility ($p < 0.001$, $\beta = 0.438$) were positive and meaningful.

Conclusion: According to the results, there are significant direct effects between the variables. In addition, the spouse selection criteria and adherence to the teachings of Islamic marriage have a significant role in the family's sense of adaptation.

Keywords: Spouse selection criteria, Family adaptation, Adherence to the teachings of Islamic marriage.

رابطه ملاک‌های همسرگزینی و احساس انعطاف‌پذیری بنیان خانواده با نگاهی به آموزه‌های همسرمداری اسلام در معلمان متأهل ساکن شهر زاهدان

نجمه آراین^۱، * علی فرنام^۲

توضیحات نویسندگان

۱. کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران؛
۲. دانشیار علوم تربیتی و روان‌شناسی، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
*رابانامه نویسنده مسئول: Alifarnam1@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۷ فروردین ۱۴۰۱؛ تاریخ پذیرش: ۲۸ اردیبهشت ۱۴۰۱

چکیده

زمینه و هدف: پایداری خانواده از طریق انعطاف‌پذیری در مسائل زندگی، سبب پویایی جامعه می‌شود. احتمالاً معیارهای انتخاب همسر و وجود عقاید مذهبی نقش بسزایی در استحکام خانواده دارند؛ بنابراین این پژوهش با هدف بررسی رابطه ملاک‌های همسرگزینی و احساس انعطاف‌پذیری بنیان خانواده با نگاهی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی صورت گرفت.

روش بررسی: روش پژوهش حاضر همبستگی از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری را تمامی معلمان متأهل ساکن در شهر زاهدان تشکیل دادند. حجم نمونه پژوهش براساس روش مدل‌سازی معادلات ساختاری ۲۴۶ نفر برآورد شد. آزمودنی‌ها با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به پرسش‌نامه اولویت‌بخشی ملاک‌های همسرگزینی (رفاهی و همکاران، ۱۳۸۹) و پرسش‌نامه ارزیابی انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده (اولسون و همکاران، ۱۹۸۵) و پرسش‌نامه پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلام (قدوسی و همکاران، ۱۳۹۴) پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین) و مدل‌سازی معادلات ساختاری در سطح معناداری ۰/۰۰۱ در نرم‌افزارهای SPSS نسخه ۲۰ و Smart PLS نسخه ۳ انجام گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد، ضرایب مسیر مستقیم بین ملاک‌های همسرگزینی با انعطاف‌پذیری خانواده ($\beta=0/546, p<0/001$) و بین پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی با انعطاف‌پذیری خانواده ($\beta=0/438, p<0/001$) مثبت و معنادار بود.

نتیجه‌گیری: براساس نتایج، اثرات مستقیم معناداری بین متغیرها مشاهده می‌شود و ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی به صورت معناداری در انعطاف‌پذیری خانواده در معلمان زن متأهل نقش دارند.

کلیدواژه‌ها: ملاک‌های همسرگزینی، انعطاف‌پذیری خانواده، پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی.

خانواده به عنوان مهم‌ترین نهاد جامعه، شامل مجموعه‌ای از افراد است که به منظور رسیدن به ارزش‌های مشترک در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند. اسلام، خانواده را گروهی متشکل از زن و مرد می‌داند که با خواسته خود و به صورت مشروع زیر یک سقف قرار می‌گیرند و تحت تأثیر آن شخصیت‌های اجتماعی، حقوقی، معنوی و مدنی خود را کسب می‌کنند (۱). در منطق قرآن کریم، ازدواج به منزله موقعیتی زمینه‌ساز برای ایجاد رابطه‌های آرامش‌بخش‌تر و آغازگر زندگی جدید، همراه با مودت و رحمت تعریف می‌شود (۲).

موضوع انتخاب همسر از اهمیت زیادی برخوردار است؛ چراکه یکی از نگرانی‌ها و دغدغه‌ها، به خصوص برای افراد در شرف ازدواج و نیز ریشه اصلی مشکلات، به فرایند همسرگزینی برمی‌گردد (۳). بسیاری از ناکامی‌های بعدی در زندگی زناشویی، از فرایند انتخاب نادرست سرچشمه می‌گیرد (۴). از طرفی در سال‌های اخیر، سبک زندگی نامناسب در بروز طلاق زوجین اهمیت زیادی داشته است (۵). در این میان، دین جامع‌نگر اسلام در خصوص انتخاب سبک زندگی برنامه و دستورعمل‌های مشخصی دارد. ادی و بینگر، دین را عاملی مهم در افزایش سازگاری و انعطاف‌پذیری خانواده، کاهش انزوای اجتماعی و تداوم همبستگی در نظر گرفتند که در این میان انعطاف‌پذیری و سازگاری زوجین با یکدیگر، عامل مهمی در تعیین سلامت خانواده بود (۶).

به نظر می‌رسد، اخیراً در زمینه نقش‌های اعضای خانواده، تغییراتی اساسی ایجاد شده است؛ چه بسا که این تغییرات با اعمال فشار اضافی بر فرد، سازگاری زناشویی^۲ را در بسیاری از تحولات محیطی تحت تأثیر قرار دهد (۷). از طرفی احتمال می‌رود که دلیلی مهم در یکپارچگی خانواده و همبستگی درونی آن، نحوه انتخاب همسر و پایبندی به آموزه‌های دینی باشد؛ همچنین احتمال می‌رود ملاک‌های گزینش همسر همراه با این آموزه‌ها در چگونگی تعبیر و تفسیر افراد از رویدادها اثر بگذارند و فرایند پذیرش و انعطاف‌پذیری را تسهیل کنند. به عقیده خادمی و صادقیان، ملاک‌های همسرگزینی در افراد دارای انعطاف‌پذیری کم و انعطاف‌پذیری زیاد، متفاوت بود. افراد با انعطاف‌پذیری زیاد، به معیارهای سلامتی و اقتصادی، بیشتر اهمیت دادند (۸). براساس یافته‌های پژوهش شرکت‌ها، افرادی که به آموزه‌های دین، اعتقاد و یقین قلبی^۳ داشتند و در عمل، به باورهای دینی خود پایبند بودند، در همدلی^۴ و درک مسئولیت‌پذیری و انعطاف‌پذیری موفق‌تر و در بهبود روابط خود توان‌تر بودند؛ در نتیجه سازگاری و رضایت بیشتری از روابط زناشویی خود را گزارش کردند (۹). ماهونی عقیده داشت، اعمال مذهبی شرایطی را به وجود می‌آورد که فرد هنگام خشم خود به خداوند توجه دارد و برای زوجین حمایتی ایجاد می‌کند تا بتوانند در تعارضات، انعطاف بیشتری داشته باشند. در مطالعه وی اعمال مذهبی در شکل‌گیری صبر و بردباری، احساس همدلی و انعطاف‌پذیری در رابطه با خانواده و اطرافیان مؤثر بود و توانست در

روابط زناشویی نقش بسیار مهمی ایفا کند؛ بنابراین مذهب^۵ به عنوان نیرویی مؤثر و محافظ برای ازدواج محسوب شد و انسجام و پیوستگی منجر به تقویت آن گردید (۱۰).

در جوامع امروزی به ملاک‌های همسرگزینی توجه چندانی نمی‌شود و آموزه‌های همسرداری اسلامی در روابط زناشویی کم‌رنگ شده است؛ لذا می‌توان شواهدی از کاهش انعطاف‌پذیری در زوجین مشاهده کرد. با توجه به اهمیت تداوم خانواده و نقش مهم زنان در روابط زناشویی و نیز آگاهی کم در زمینه حل مسائل زندگی، ضمن ارائه‌نشدن آموزش مناسب در این زمینه به زوجین، از طرفی ضرورت توجه به ملاک‌های همسرگزینی، پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ملاک‌های همسرگزینی و احساس انعطاف‌پذیری بنیان خانواده با نگاهی به آموزه‌های همسرداری اسلامی در معلمان متأهل ساکن زاهدان انجام گرفت.

۲ روش بررسی

پژوهش حاضر همبستگی از نوع مدل‌سازی معادلات ساختاری بود. جامعه آماری را تمامی معلمان زن متأهل ساکن در شهرستان زاهدان تشکیل دادند. از نظر کلان در پژوهش‌های مدل‌سازی معادلات ساختاری به ازای هر متغیر آشکار ۱۰ تا ۲۰ نفر برای نمونه لازم است؛ اما حداقل حجم نمونه باید دو برابر نفر باشد (۱۱)؛ بنابراین در پژوهش حاضر (مدل مفهومی شکل ۱)، ۲۴۶ نفر به صورت نمونه‌گیری در دسترس بررسی شدند. ملاک‌های ورود به پژوهش، تمایل به همکاری و اشتغال به کار و تأهل معلمان در نظر گرفته شد. ملاک‌های خروج شرکت‌کنندگان از پژوهش نیز ناقص بودن پرسش‌نامه‌ها، ساکن نبودن در زاهدان، وجود اختلافات زناشویی و اختلالات روان‌شناختی بود.

برای جمع‌آوری داده‌ها، ابزارهای زیر به کار رفت.

– پرسش‌نامه اولویت‌بخشی ملاک‌های همسرگزینی^۱: این پرسش‌نامه توسط رفاهی و همکاران در سال ۱۳۸۹ تهیه شد (۱۲). این ابزار شامل ۲۲ سؤال حاوی پنج سؤال برای عامل ویژگی‌های روان‌شناختی فردی و خانوادگی، دو سؤال برای عامل سلامت روانی و جسمی، سه سؤال برای عامل قومیت و مذهب افراد، سه سؤال برای عامل مهارت‌های ارتباطی، سه سؤال برای عامل مهارت‌های حل مسئله، سه سؤال برای عامل درک طرف مقابل و سه سؤال برای عامل مهارت‌کنارآمدن است که دو بُعد محتوایی و فرایندی را در انتخاب همسر بررسی می‌کند. منظور از ملاک‌های محتوایی خصوصیتی است که فرد به همراه دارد؛ مانند ویژگی‌های روان‌شناختی فردی و خانوادگی (مثل سن، تحصیلات، شغل و درآمد) و نیز سلامت روانی و جسمانی، قومیت و مذهب فرد. منظور از ملاک‌های فرایندی نیز مجموعه کنش‌هایی است که موجب سازمان‌دهی سیستم خانواده می‌شود؛ از جمله درک طرف مقابل، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های کنارآمدن و مهارت‌های حل مسئله. در این پرسش‌نامه پاسخ‌دهندگان با توجه به معیارهای خود، در دو موقعیت الف: زمانی که مجرد یا در شرف ازدواج بودند و موقعیت

4. Sympathy

5. Religion

6. Preference Criteria of Spouse selection Inventory (PCSS)

1. Life style

2. Continuity of solidarity

3. Heartfelt certainty

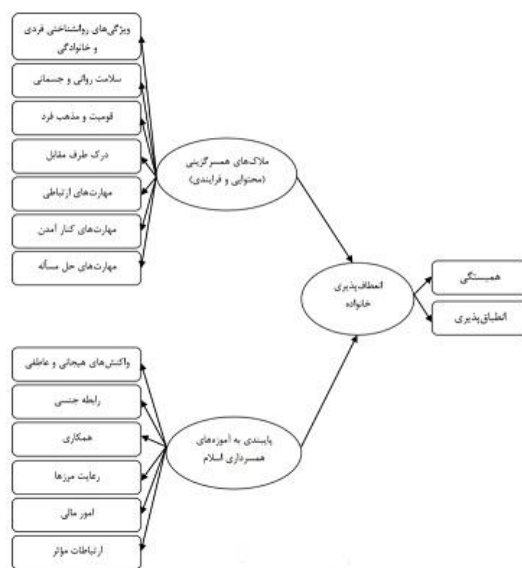
ب: چند سال از ازدواج آن‌ها گذشته است، از ۱ تا ۵ را اولویت‌بندی و انتخاب می‌کنند. سؤالات به صورت طیف لیکرت است و برای هرکدام از گزینه‌ها، امتیازهای بسیار بی‌اهمیت=۱، بی‌اهمیت=۲، بی‌تفاوت=۳، مهم=۴ و بسیار مهم=۵ در نظر گرفته می‌شود. مجموع نمره‌های هریک از ملاک‌های محتوایی و فرایندی نشان‌دهنده دیدگاه فرد پاسخ‌دهنده درباره آن ملاک است (۱۲). بررسی و ارزیابی این پرسش‌نامه، روی ۵۴۳ زوج اجرا شد و روایی آن از طریق روش تحلیل عاملی با روش مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس به دست آمد. روایی سازه این پرسش‌نامه، به‌طور کلی در قالب ملاک‌های محتوایی و فرایندی، تبیین‌کننده ۰/۷۵ واریانس کل بود. با توجه به چندارزشی بودن پاسخ‌ها، با استفاده از آلفای کرونباخ، پایایی کل این پرسش‌نامه ۰/۸۸ درصد محاسبه شد. پایایی نیز در بُعد فرایندی ۰/۸۵ درصد و در بُعد محتوایی ۰/۷۴ درصد به دست آمد (۱۲).

پرسش‌نامه ارزیابی انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده^۱: این مقیاس توسط اولسون و همکاران در سال ۱۹۸۵ ساخته شد (۱۳). ابزاری بیست‌سؤالی است که دو بُعد عمده عملکرد خانواده یعنی همبستگی و انطباق‌پذیری را در دو وضعیت حاضر و دلخواه فرد می‌سنجد. سؤالات مقیاس به صورت طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای است و برای هرکدام از گزینه‌ها نمرات هرگز=۱، به ندرت=۲، گاهی اوقات=۳، غالباً=۴ و همیشه=۵ در نظر گرفته می‌شود. هرچه نمره انطباق‌پذیری بیشتر باشد، در خانواده هرج‌ومرج بیشتری جریان دارد (۱۳). اولسون و همکاران ضریب پایایی مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و پیوستگی خانواده را به روش آلفای کرونباخ برای پیوستگی و انطباق‌پذیری و کل مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و پیوستگی خانواده به ترتیب ۰/۹۸۰ و ۰/۷۸۰ و ۰/۹۰۰ به دست آوردند (۱۳). همچنین، کیانی و همکاران نشان دادند، مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و همبستگی خانواده با آلفای کرونباخ

۰/۶۸۰ برای کل ابزار، آلفای ۰/۷۷۰ برای همبستگی خانواده و آلفای ۰/۶۲ برای انطباق‌پذیری از همسانی درونی نسبتاً خوبی برخوردار بود (۱۴). در این پژوهش از پرسش‌نامه بیست‌سؤالی حاوی ده سؤال برای انطباق‌پذیری و ده سؤال برای همبستگی استفاده شد.

پرسش‌نامه پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلام^۲: این ابزار توسط قدوسی و همکاران در سال ۱۳۹۴ ساخته شد که نسخه اولیه شامل ۷۸ سؤال بود (۱۵). در مطالعه حاضر از نسخه کوتاه‌شده آن با نوزده سؤال حاوی چهار سؤال برای عامل واکنش‌های هیجانی و عاطفی، سه سؤال برای عامل رابطه جنسی، سه سؤال برای عامل همکاری، سه سؤال برای عامل رعایت مرزها، سه سؤال برای عامل امور مالی و سه سؤال برای عامل ارتباطات مؤثر استفاده شد. آزمودنی در طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای به صورت همیشه=۵، بیشتر اوقات=۴، گاهی اوقات=۳، به ندرت=۲ و هیچ‌وقت=۱ به سؤالات پاسخ می‌دهد. حداقل نمره پرسش‌نامه ۴۰ و میانگین پایبندی کم و حداکثر نمره ۱۶۰ بیانگر پایبندی زیاد است (۱۵). ضریب آلفای کرونباخ این پرسش‌نامه در مرحله آزمایشی (روی پنجاه نفر) و نهایی (روی ۳۷۴ نفر) اجرای پرسش‌نامه به ترتیب ۰/۸۲۷ و ۰/۸۹۵ به دست آمد. همچنین در روایی سازه به روش تحلیل عاملی، شش عامل احصا شد. ارزیابی میزان همسانی درونی بر اساس ضریب اسپیرمن-براون و ضریب دو نیمه‌سازی گاتمن و همبستگی دو فرم در مرحله آزمایشی و در مرحله نهایی معنادار بود و ضریب آلفای نیمه اول و نیمه دوم در مرحله نهایی به ترتیب ۰/۸۳۹ و ۰/۸۰۱ محاسبه شد. ضریب همبستگی آزمون‌بازآزمون در نمونه ۳۱ نفری به فاصله زمانی یک ماه ۰/۹۲۷ در سطح معناداری ۰/۰۰۱ به دست آمد؛ بنابراین پرسش‌نامه، از روایی و اعتبار مطلوبی برخوردار بود (۱۵).

پرسش‌نامه ارزیابی انعطاف‌پذیری و انسجام خانواده^۱: این مقیاس توسط اولسون و همکاران در سال ۱۹۸۵ ساخته شد (۱۳). ابزاری بیست‌سؤالی است که دو بُعد عمده عملکرد خانواده یعنی همبستگی و انطباق‌پذیری را در دو وضعیت حاضر و دلخواه فرد می‌سنجد. سؤالات مقیاس به صورت طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای است و برای هرکدام از گزینه‌ها نمرات هرگز=۱، به ندرت=۲، گاهی اوقات=۳، غالباً=۴ و همیشه=۵ در نظر گرفته می‌شود. هرچه نمره انطباق‌پذیری بیشتر باشد، در خانواده هرج‌ومرج بیشتری جریان دارد (۱۳). اولسون و همکاران ضریب پایایی مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و پیوستگی خانواده را به روش آلفای کرونباخ برای پیوستگی و انطباق‌پذیری و کل مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و پیوستگی خانواده به ترتیب ۰/۹۸۰ و ۰/۷۸۰ و ۰/۹۰۰ به دست آوردند (۱۳). همچنین، کیانی و همکاران نشان دادند، مقیاس ارزیابی انطباق‌پذیری و همبستگی خانواده با آلفای کرونباخ

شکل ۱. مدل مفهومی اثر ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی بر انعطاف‌پذیری خانواده

ارائه شده است.

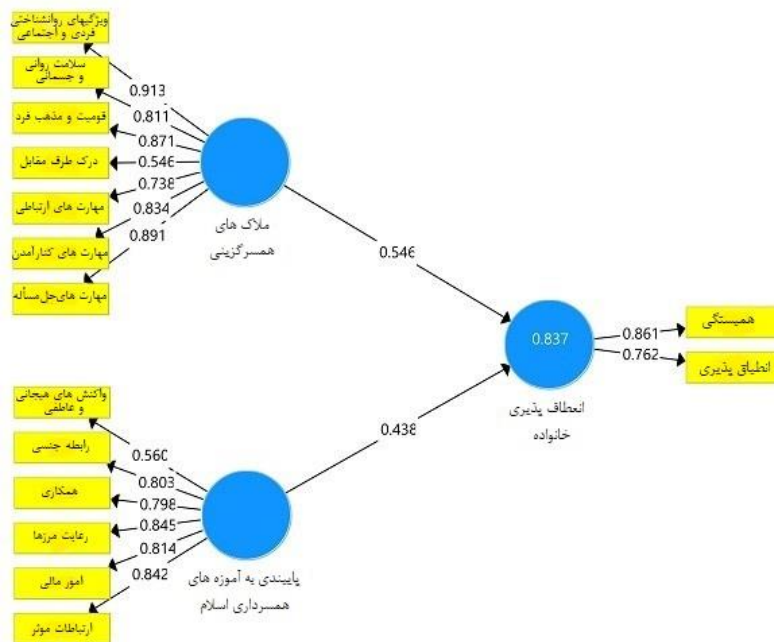
۳ یافته‌ها

از تعداد کل شرکت‌کنندگان در پژوهش، ۶۶ درصد مرد ($n=162$) و ۳۴ درصد زن ($n=84$) بودند. همچنین ۲۳ درصد از آزمودنی‌ها ($n=55$) مدرک کاردانی، ۴۳ درصد ($n=107$) کارشناسی، ۳۱ درصد ($n=76$) کارشناسی‌ارشد و ۳ درصد ($n=8$) دکترا داشتند. در شرکت‌کنندگان، ۱۶ درصد ($n=40$) ۱ تا ۵ سال، ۳۲ درصد ($n=78$) ۶ تا ۱۰ سال، ۲۲ درصد ($n=55$) ۱۱ تا ۱۵ سال، ۱۹ درصد ($n=46$) ۱۶ تا ۲۰ سال و ۱۱ درصد ($n=27$) بیشتر از ۲۰ سال ازدواج کردند. میانگین سنی نمونه‌ها $37/35 \pm 9/82$ سال بود.

جدول ۱ مقادیر روایی همگرا (میانگین واریانس استخراج‌شده (AVE)) و پایایی ترکیبی هریک از مؤلفه‌های پرسش‌نامه تحقیق را نشان می‌دهد. باتوجه به نتایج جدول ۱، وضعیت پایایی پرسش‌نامه‌های پژوهش (ملاک‌های همسرگزینی، پایبندی به آموزه‌های همسرداری اسلام، انعطاف‌پذیری خانواده) به ترتیب در مقادیر پایایی ترکیبی ($0/928$ ، $0/904$ ، $0/895$) به تأیید رسید. همچنین به ترتیب با مقادیر میانگین واریانس استخراج‌شده ($0/614$ ، $0/654$)، $0/661$ (AVE)، روایی همگرایی پرسش‌نامه‌های پژوهش رد نشد؛ از این رو براساس تحلیل عاملی تأییدی مبتنی بر حداقل مربعات جزئی، برازش مدل اندازه‌گیری پژوهش رد نشد که حاکی از مناسب بودن گویه‌ها برای اندازه‌گیری مفهوم بررسی شده بود. در شکل ۲ مدل ساختاری پژوهش همراه با ضرایب مسیر آورده شده است.

روند اجرای پژوهش بدین ترتیب بود که پس از دریافت مجوز از اداره آموزش و پرورش به چند مدرسه در دسترس در زاهدان مراجعه شد. ضمن رعایت حقوق اخلاقی شرکت‌کنندگان مبنی بر رضایت آگاهانه و رازداری و محرمانه ماندن اطلاعات، ارائه توضیحات لازم صورت گرفت. سپس از معلمان متأهل خواسته شد تا در صورت تمایل با پژوهشگر همکاری کنند و به شکل فردی تکمیل پرسش‌نامه‌ها را انجام دهند. در نهایت اطلاعات مربوط به ۲۴۶ نفر از آنها جمع‌آوری شد. به منظور بررسی رابطه بین شاخص‌ها از مدل‌سازی استفاده شد و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای Smart PLS نسخه ۳ و SPSS نسخه ۲۰ و آمار توصیفی و آمار استنباطی شامل فراوانی، درصد، میانگین و مدل‌سازی معادلات ساختاری در سطح معناداری ۰/۰۰۱ صورت گرفت. در بحث روایی و پایایی ابزار ذکر شده است، در صورتی که در سنجش روایی و پایایی ابزار اندازه‌گیری، مقدار روایی همگرا ($AVE > 0/5$) و پایایی ترکیبی ($CR > 0/7$) باشد، تأیید می‌شود (۱۶). در پژوهش حاضر به منظور نرم‌سازی متغیرها با استفاده از آزمون کولموگروف اسمیرنوف، سؤالاتی که دارای بار عاملی بیشتر از ۰/۰۵ بودند، قبول شده و وارد مدل نهایی شدند؛ اما سؤالاتی که بار عاملی کمتر از ۰/۰۵ داشتند، از مدل نهایی حذف شدند. از سنجه‌های مربوط به متغیر ملاک‌های همسرگزینی، ۱۱ سنجه بار عاملی کمتر از ۰/۰۵ کسب کردند و از مدل نهایی حذف شدند. از هریک از متغیرهای انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، ۵ سنجه و از متغیر پایبندی به آموزه‌های اسلامی نیز ۹ سنجه که بار عاملی کمتر از ۰/۰۵ داشتند، حذف شدند.

مدل مفهومی پژوهش درباره تأثیر ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرداری اسلامی بر انعطاف‌پذیری خانواده در شکل ۱

شکل ۲. مدل تحلیل عاملی برازش‌شده پژوهش به همراه ضرایب استاندارد مسیر

2. Composite reliability

1. Average variance extracted

جدول ۱. مقادیر روایی همگرا و پایایی ترکیبی

متغیر	روایی همگرا	پایایی ترکیبی
ملاک‌های همسرگزینی	۰/۶۵۴	۰/۹۲۸
پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی	۰/۶۱۴	۰/۹۰۴
انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۶۶۱	۰/۸۹۵

جدول ۲ مقادیر سازه‌های درون‌زای مدل را نشان می‌دهد که قدرت پیش‌بینی این مدل نسبتاً قوی ارزیابی شد.

جدول ۲. مقادیر Q^2 سازه‌های درون‌زای مدل

متغیر	SSO	SSE	$Q^2=1-SSE/SSO$
ملاک‌های همسرگزینی	۱۷۲۲	۸۱۲/۳۴۳	۰/۵۲۸
پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی	۱۴۷۶	۸۰۹/۶۷۹	۰/۴۵۱
انعطاف‌پذیری خانواده	۴۹۲	۳۰۰/۱۱۵	۰/۳۹۰

جدول ۳. نتایج رابطه علی و ضرایب معناداری عوامل مدل پژوهش

ضرایب مسیر بین متغیرهای پژوهش در مدل	ضریب مسیر استاندارد نشده	انحراف معیار	ضریب مسیر استاندارد	مقدار t	مقدار احتمال
ملاک‌های همسرگزینی ← انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۵۵۲	۰/۰۴۱	۰/۵۴۶	۱۰/۵۹۸	<۰/۰۰۱
پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی ← انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۴۳۹	۰/۰۳۷	۰/۴۳۸	۸/۲۴۱	<۰/۰۰۱

همسرمداری اسلامی بر انعطاف‌پذیری خانواده اثر داشتند. احتمالاً زوجینی که به میزان بیشتری به آموزه‌های اسلامی پایبند هستند، در مسائل زندگی انعطاف بیشتری نشان می‌دهند و زندگی آن‌ها از کیفیت بهتری برخوردار است. مطالعات همسویی مرتبط با این نتیجه وجود دارد؛ ماهونی دریافت، اعمال مذهبی به مثابه حمایتی برای زوجین عمل می‌کند تا بتوانند در تعارضات، انعطاف بیشتری داشته باشند و هنگام خشم به خداوند توجه کنند؛ همچنین مذهب در صبر و بردباری، احساس همدلی و انعطاف‌پذیری در خانواده و با اطرافیان مؤثر است؛ چراکه به عنوان نیروی مؤثر و محافظ در ازدواج است و انسجام و پیوستگی آن نیز منجر به تقویت ازدواج می‌شود (۱۰). بیگی و همکاران نشان دادند که ارتباط با خداوند، به شکل معناداری انسجام و سازگاری خانوادگی را پیش‌بینی می‌کند؛ همچنین افرادی که تجربه معنوی بیشتری دارند، روابط عاطفی و دوستانه‌ای برقرار می‌کنند و انسجام و سازگاری آن‌ها زیاد است (۲۰).

در تبیین یافته‌ها می‌توان گفت، افرادی که به آموزه‌های دین و عمل به این آموزه‌ها، اعتقاد و یقین قلبی داشته باشند، همدلی و مسئولیت‌پذیری و انعطاف‌پذیری بیشتری دارند و در بهبود روابط و تعاملات خود توانا تر هستند. این افراد سازگاری و در نتیجه رضایت بیشتری از روابط زناشویی خود را گزارش می‌کنند (۹). از نظر الکساندر و انوگیزی، عمل به باورهای دینی و جهت‌گیری مذهبی^۱ قادر به پیش‌بینی سازگاری زناشویی است (۲۱). نتایج پژوهش حسن‌نژاد و همکاران نشان داد، میان گرایش به طلاق با انعطاف‌پذیری و مواجهه مذهبی مثبت، رابطه‌ای منفی و میان گرایش به طلاق و مواجهه منفی مذهبی رابطه‌ای مثبت وجود دارد؛ همچنین انعطاف‌پذیری و راهبردهای مقابله مذهبی تمایل به طلاق را تبیین می‌کنند (۲۲). در

براساس نتایج جدول ۳، ضریب مسیر مستقیم بین ملاک‌های همسرگزینی با انعطاف‌پذیری خانواده مثبت و معنادار بود ($p < 0/001$)، $\beta = 0/546$ و ضریب مسیر مستقیم بین پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی با انعطاف‌پذیری خانواده مثبت و معنادار به دست آمد ($\beta = 0/438$, $p < 0/001$).

۴ بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ملاک‌های همسرگزینی و احساس انعطاف‌پذیری بنیان خانواده با نگاهی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی انجام گرفت. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نشان داد، اثرات مستقیم معناداری بین متغیرها وجود داشت و ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرمداری اسلامی به صورت معناداری در انعطاف‌پذیری خانواده نقش داشتند.

طبق یافته‌های پژوهش، ملاک‌های همسرگزینی بر انعطاف‌پذیری خانواده اثر داشتند. همسو با این یافته، پژوهش خادمی و صادقان مشخص کرد، افراد برخوردار از انعطاف‌پذیری زیاد در انتخاب همسر، به معیارهای سلامتی و اقتصادی اهمیت بیشتری می‌دهند (۸). در مطالعه الندورف و گیمیر، جنسیت، تحصیلات و انتخاب همسر توانستند ابعاد کیفیت زناشویی و سازگاری خانواده را تبیین کنند (۱۷). باس و بارنز دریافتند، بین ملاک‌های همسرگزینی و ثبات و سازگاری خانواده، رابطه معناداری وجود دارد (۱۸). آماسی و الحسان نشان دادند، ۹۳ درصد از دختران و پسران مطالعه‌شده آن‌ها در فرایند انتخاب همسر، بر هوش، ثبات عاطفی، اعتماد، بلوغ و مذهب تأکید دارند و عنصر مؤثرتر در این فرایند توافق‌پذیری است (۱۹).

همچنین طبق یافته‌های پژوهش مشخص شد، پایبندی به آموزه‌های

1. Religious orientation

پژوهش کوتریا و همکاران، فقدان باورهای مذهبی از عوامل کاهش همبستگی خانواده محسوب شد. آن‌ها دریافتند، خانواده‌هایی که در آن، بین زن و شوهر از لحاظ مذهبی تفاوت وجود دارد، رفتارهایی چون دعا و نیایش و سازگاری‌های بین‌فردی کمتر است؛ همچنین زوجینی که باورها و رفتارهای مذهبی ندارند، در مقایسه با زوج‌هایی که دارای باورها و رفتارهای مذهبی هستند، هنگام مواجهه با استرس‌ها و مشکلات زندگی، تنهایی، ناامیدی، دلسردی و ناکارآمدی بیشتری را تجربه می‌کنند (۲۳).

می‌توان بیان کرد که مذهب به‌عنوان نیرویی مؤثر و محافظ برای ازدواج به‌شمار می‌رود و انسجام و پیوستگی آن منجر به تقویت ازدواج می‌شود. حسین‌خانی‌نایینی و همکاران اعتقاد داشتند، خانواده‌هایی با سطح بالای پایبندی مذهبی، کمتر به‌سمت فروپاشی می‌روند و همبستگی بیشتری نیز دارند؛ لذا مذهب در خشنودی زناشویی مؤثر است و پایبندی به آن میزان طلاق در افراد مذهبی را به‌میزان زیادی کاهش می‌دهد (۲۴). منجزی و همکاران دریافتند، پایبندی به آموزه‌های اسلامی در زندگی زناشویی آثاری همچون اعتماد و احترام متقابل و افزایش رضایت زناشویی دارد. در مقابل پایبند نبودن به آموزه‌ها می‌تواند باعث تعهد نداشتن و کاهش رضایت زناشویی شود (۲۵). عطادخت و همکاران در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که با پایبندی بیشتر به سبک زندگی اسلامی در بین خانواده‌ها، میزان اختلافات و تعارضات زناشویی کاهش می‌یابد. در مقابل، به هر میزانی که پایبندی به سبک زندگی اسلامی کمتر باشد، در پی آن تعارضات زناشویی افزایش پیدا می‌کند (۲۶). سلیمی و همکاران نشان دادند، علاوه بر اعتقادات مذهبی، اجزای همبستگی خانوادگی، مهارت‌های ارتباطی، راهبردهای مقابله‌ای، تصمیم‌گیری و حل مسئله، توانایی پیش‌بینی سازگاری زناشویی را دارند (۲۷). یافته‌های پژوهش خدادادی و همکاران مبین آن بود که عواملی همچون انعطاف‌پذیری، مسئولیت‌پذیری، گذشت، پختگی، تعهد، قدردانی، صمیمیت، تلاش برای خشنودی یکدیگر، همکاری، حمایت متقابل، رضایت جنسی، خانواده‌گرایی، نظارت، اوقات فراغت، مُدگرانبودن، باورها و رفتارهای دینی در سلامت خانواده نقش بسیار مهمی ایفا می‌کنند (۲۸). به‌گفته سهری و همکاران، در گذشته روابط بین زن و مرد، به‌شکل سنتی و در قالب هنجارهای اسلامی بود؛ اما امروزه با وجود فضاهای فرهنگی و رسانه‌های اجتماعی این هنجارها به‌صورت روزافزونی کم‌رنگ شده و عوامل مذکور، نقض و انحراف از آموزه‌های اسلامی را در زوجین تسهیل کرده است (۲۹). در ناهمسویی با یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان به پژوهش شیردل و همکاران اشاره کرد. نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد، زوجینی که در فرایند انتخاب همسر تعصب مذهبی ندارند، با وجود تفاوت مذهبی و توجه‌نداشتن به مذهب و پایبند نبودن به آن، می‌توانند از طریق تفاهم فکری، توجه به ملاک‌های فردی و اجتماعی و تمایل به آشنایی با مذهبی دیگر ازدواجی موفق داشته باشند. از طرفی توجه به ملاک‌های همسرگزینی و روابط بین‌فردی زوجین، کنار گذاشتن تعصبات و انعطاف نشان‌دادن، نقش مهمی در زندگی موفق دارد (۳۰). در تبیین ناهمسویی بخشی از این نتیجه می‌توان به متفاوت بودن نمونه بررسی شده اشاره

کرد. از سویی طبق این پژوهش، ملاک‌های همسرگزینی در انعطاف‌پذیری نقش داشتند. می‌توان گفت، احتمالاً انعطاف‌پذیری سبب می‌شود که تفاوت‌های مذهبی^۲ در زوجین بررسی شده در مطالعه مذکور تعدیل شود (۳۰).

نتایج پژوهش حاضر اهمیت توجه به ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرداری اسلامی را در انعطاف‌پذیری خانواده روشن کرد؛ بنابراین توصیه می‌شود، برای کاهش اثر طلاق و جدایی، محتوای تولیدشده توسط خانواده‌ها در شبکه‌های اجتماعی به‌منظور یکپارچگی و انعطاف‌پذیری بین خانواده‌های فرهنگیان کنترل شود و برنامه‌های علمی و آموزشی در این زمینه طراحی گردد. به محققان آتی نیز پیشنهاد می‌شود، اثر متغیرهای پژوهش را در میان طلاب حوزه مطالعه و بررسی کنند. از طرفی به‌منظور توسعه نتایج این پژوهش می‌توان سلامت خانواده و شرایط اقتصادی و سطح رفاه را به‌عنوان متغیرهای میانجی در تأثیر آموزه‌های همسرداری اسلامی در انعطاف‌پذیری خانواده‌ها مدنظر قرار داد.

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی روبه‌رو بود؛ با توجه به اینکه خانواده‌های فرهنگیان ساکن شهر زاهدان برای مشارکت در پژوهش وقت کافی نداشتند، فرایند جمع‌آوری داده‌ها نیازمند گذشت زمان زیادی بود. همچنین به‌نظر می‌رسد شرایط روحی و خانوادگی هر پاسخ‌دهنده در نحوه پاسخ‌دهی به سؤالات تأثیرگذار باشد.

۵ نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد، ملاک‌های همسرگزینی و پایبندی به آموزه‌های همسرداری اسلامی به‌صورت معناداری در انعطاف‌پذیری خانواده در معلمان زن متأهل نقش دارند.

۶ تشکر و قدردانی

از خانواده‌های محترم فرهنگیان که در راستای اهداف پژوهش، نهایت همکاری را داشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

۷ بیانیه‌ها

تأییدیه اخلاقی و رضایت‌نامه از شرکت‌کنندگان

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه سیستان و بلوچستان است. از شرکت‌کنندگان تحقیق حاضر دست‌نوشته‌ای شامل بیانیه درباره تأیید مشارکت در پژوهش و رضایت اخلاقی دریافت شد. در این پژوهش رعایت ملاحظات اخلاقی مانند رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان و رازداری و محرمانه‌ماندن نتایج صورت گرفت.

رضایت برای انتشار

این امر غیرقابل اجرا است.

دسترسی به داده‌ها

داده‌های پشتیبان نتایج گزارش شده در مقاله که در طول مطالعه تحلیل شدند، به‌صورت ورودی و اکسل داده در فضای ذخیره‌هارد در دسترس (به‌دلیل هک‌نشدن احتمالی داده‌ها و حفظ دسترسی به آن) نزد نویسنده مسئول حفظ خواهد شد.

2. Religious differences

1. Strategies

نویسندگان اعلام می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد منافی ندارند.

نویسنده اول داده‌های پژوهش را آنالیز و تفسیر کرد. نویسنده دوم، در نظارت بر فرایند انجام پژوهش و نگارش آن همکاری داشت. دست‌نوشته نهایی توسط نویسندگان بررسی و تأیید شد.

اعتبار برای انجام این پژوهش از منابع شخصی تأمین شده است.

References

- Ghaemi Amiri A. *Khanevade dar Islam* [Family in Islam]. Iranian Textbook Publishing Compan; 2013. [Persian]
- Hosseinkhani H, Janbozorgi M, Mahram B. *Barrasiye nazariye haye hamsar gozini va naghde anha ba tekye bar manabe eslami va ravanshenasi* [A review and criticism of theories of mate selection]. *Ravanshenasi va Din*. 2014;7(1):31–46. [Persian]
- Averill JR. Emotion and anxiety: Sociocultural, biological, and psychological determinants. In: Zuckerman M, Spielberger CD; editors. *Emotions and anxiety (PLE: Emotion): new concepts, methods, and applications*. London: Psychology Press; 1976.
- Mirahmadi SL, Fatehizade M, Etemadi O, Jazayeri RS, Pasandide A. Investigating the effect of the SYMBIS-based training model on young women's marriage expectations and beliefs about mate selection. *Journal of Family Research*. 2019;15(1):7–24. [Persian] https://jfr.sbu.ac.ir/article_97733.html?lang=en
- Hosseinkhani Naini H, Janbozorgi M, Azarbajani M. *Sakht va etebar yabi meghyas entekhab hamsar az didgah islam* [Constructing and validating the Wife Selection Scale from the perspective of Islam]. *Islam and Educational Researches*. 2012;4(1):1–30. [Persian]
- O'Dea TF, Yinger JM. Five dilemmas in the institutionalization of religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*. 1961;1(1):30. <https://doi.org/10.2307/1385174>
- Joshi S, Thingujam NS. Perceived emotional intelligence and marital adjustment: examining the mediating role of personality and social desirability. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. 2009;35:79–86.
- Khademi A, Sadeghian M. Study of mate selection criteria according to personality characteristics at azad university scholars of Yazd from 1390 until 1391. *Woman & Study of Family*. 2012;5(17):67–90. [Persian] https://jwsf.tabriz.iau.ir/article_519948.html?lang=en
- Sherkat DE. Religious intermarriage in the United States: trends, patterns, and predictors. *Social Science Research*. 2004;33(4):606–25. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2003.11.001>
- Mahoney A. Religion in families, 1999-2009: a relational spirituality framework. *J Marriage Fam*. 2010;72(4):805–27. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2010.00732.x>
- Kline RB. *Principles and practice of structural equation modeling*. Third edition. New York: Guilford Press; 2010.
- Refahi Zh, Sanai Zaker B, Shafiabadi A, Sharifi HP. *Barrasiye moghayese'i melak haye hamsar gozini dar zanan va mardan shirazi dar do mogheiyat hengam ezdevaj va aknoon* [The comparative study of the criteria for spouse selection under two circumstances (at the beginning of marriage and present time)]. *Counseling Research and Development*. 2010;9(33):7–31. [Persian]
- Olson DH, Portner J, Lavee Y. "FACES III": Family adaptability & cohesion evaluation scales, family social science. St. Paul: University of Minnesota; 1985.
- Kiani ER, Farahbakhsh K, Asadi M, Shir Alipour A. *Ab'aad jahat giri mazhabi v ava marzhaye ertebeati khanevade: yek hambastegi bonyadi* [Dimensions of religious orientation and family communication boundaries: a fundamental correlation]. *Ravanshenasi va Din*. 2010;3(3):93–106. [Persian]
- Ghodousi SA, Ahmadi MR, Karimzadeh ST. *Sakht va etebar yabi va revasazi porsesh name paybandi zanan ba amoozehaye hamsardari eslami* [Development and validation of a Questionnaire to Measure Women's Adherence to the Teachings of Islam about Treatment of Spouses]. *Ravanshenasi va Din*. 2016;8(3):53–70. [Persian]
- Dada JO, Musa NA. Key factors affecting the competence of quantity surveyors: Evidence from construction industry stakeholders in Nigeria. *Journal of Engineering, Design and Technology*. 2016;14(3):461–74. <https://doi.org/10.1108/JEDT-09-2014-0060>
- Allendorf K, Ghimire DJ. Determinants of marital quality in an arranged marriage society. *Social Science Research*. 2013;42(1):59–70. <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.09.002>
- Buss DM, Barnes M. Preferences in human mate selection. *J Pers Soc Psychol*. 1986;50(3):559–70. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.3.559>
- Amuasi GK, Alhassan E. Spousal selection for marriage by tertiary students in wa municipality of Ghana: internal factors in perspective. *European Journal of Development Studies*. 2022;2(2):31–41. <https://doi.org/10.24018/ejdevelop.2022.2.2.74>

20. Beygi A, Rezaei AM, Mohammadifar MA, Najafy M. The role of marital intimacy, spiritual beliefs and religious practices in the prediction of family cohesion and adaptability. *Research in Psychological Health*. 2016;10(1):52–60. [Persian] <http://rph.khu.ac.ir/article-1-2558-en.html>
21. Alexander ES, Onwuegbuzie AJ. Academic procrastination and the role of hope as a coping strategy. *Pers Individ Dif*. 2007;42(7):1301–10. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.10.008>
22. Hassannezhad M, Zolfaghari H, Manouchehri K. Marital infidelity and betrayal experiences: the role of executive functions and religious coping strategies in predicting divorce of women. *Journal of Positive School Psychology*. 2022;6(2).
23. Kotria K, Dyer P, Stelzer K. Marriage education with hispanic couples: evaluation of a communication workshop. *Family Science Review*. 2010;15(2):1-14.
24. Hosseinkhani Naini H, Janabozorgi M, Mahram B. Barrasi nazariye haye hamsar gozini va naghde anha ba tekye bar manabe eslami va ravan shenasi [Examining the theories of choosing a wife and criticizing them based on Islamic and psychological sources]. *Ravanshenasi va Din*. 2013;7(1):31–46. [Persian]
25. Monjezi F, Shafiabadi A, Sodani M. Effectiveness of training communicative skills based on Islamic views on married couple's satisfaction. *Knowledge & Research in Applied Psychology*. 2012;13(1):3–10. [Persian] https://jsr-p.isfahan.iau.ir/article_533811.html?lang=en
26. Atadokht A, Hashemi J, Jesarati A. The role of women adherence to Islamic lifestyle in predicting familial conflicts. *Journal of Policing & Social Studies of Women & Family*. 2016;6:49–66. [Persian] http://pssw.jrl.police.ir/article_17594.html?lang=en
27. Salimi H, Javdan M, Zarei E, Najarpourian S. The health of marital relationship in the light of factors affecting the stability and satisfaction of the relationship: a review study. *J Educ Community Health*. 2019;6(3):183–92. [Persian] <https://doi.org/10.29252/jech.6.3.183>
28. Khodadadi J, Nazari AM, Ahmadi Kh. Shakhes haye salamat khanevade va eraeye model mafhoomi khanevade salem eslami-irani: motaleye keyfi [Family health indicators and presentation of the Islamic-Iranian healthy family conceptual model: a qualitative study]. *Ravanshenasi va Din*. 2017;10(3). [Persian]
29. Suhairi, Nurjanah S, Zuhri Qudsy S, Abror K, Wijayati M, Alimuddin A, et al. Violations of Islamic law in male–female relations: the shifting of nyubuk tradition of the customary peoples of lampung. *Acad J Interdiscip Stud*. 2022;11(1):93. <http://dx.doi.org/10.36941/ajis-2022-0008>
30. Shirdel E, Hasani M, Hamikaregar F. Construction of a successful inter-religious marriage and the context of its formation: a qualitative study between couples in Sistan and Baluchestan Province. *Sociology of Social Institutions*. 2022;8(18):373–97. [Persian] https://ssi.journals.umz.ac.ir/article_3609.html?lang=en